

פשפש פטור חיזור

המשורר ואיש הדת האנגלי ג'ון דאן [John; 1571 Donne עד 1631], כתב את שיר החיזור המפולפל 'הפשפש' [The Flea] בהיותו גבר צעיר שדמו סוער. באחרית ימיו, עם שוך הסערה, כתב הגיגים רוחניים דתיים, שאחד מהם שימש את ארנסט המינגווי (כתביו של דאן היו חביבים על המינגווי ואף היו בספרייתו הפרטית, אמרה לי כלתו, ולרי המינגווי). למי צלצלו הפעמונים, כותרת הרומן הידוע של המינגווי, נלקחה מהגיג מס' 17. "אדם איננו אי", כתב דאן, ואחר הוסיף: "אל תשלח לברר למי מצלצל הפעמון - הוא מצלצל בשבילך" (ההדגשות במקור: never send to know for whom the bell tolls, it tolls for thee). בגרסה העברית לספרו של המינגווי (וגם לסרט עם אינגריד ברגמן וגרי קופר), השתנה הזמן מהווה לעבר, הפעמון היחיד הוסב לרבים, ונתקבע הצירוף המוכר "למי צלצלו הפעמונים", שרבים טועים ומייחסים אותו להמינגווי.

פגשתי בשיר לפני שנים, והתכוונתי לתרגמו, אך עניין דחק בעניין והתרגום נדחה. בסופו של דבר, כשהתפנית למלאכה, עמדו מולי כמה סוגיות להכרעה: האחת, האם לתרגם את Flea ל"פרעוש" כפי שהוא מופיע במילונים, או ל"פשפש" כפי שהתקבע בעקבות המושג "שוק פשפשים" (באנגלית: Flea Market). התלבטות הזוואולוגית הוכרעה לבסוף במילה ב"פשפש".

השנייה, איך להתייחס למקצב ולחרוז? על שניהם שמרתי במידת האפשר. השלישית, באיזו רמה לשונית לבחור, לשון ארכאית, ברוח התקופה שבה נכתב השיר, או שפה עכשווית יותר, משום שכשנכתב השיר, היתה שפתו עכשווית לגבי המחבר וקוראיו. ההתלבטות הלשונית נפתרה בשתי גרסאות: האחת (1), "ארכאית" והשנייה (2), "עכשווית", שאינן מנותקות לחלוטין אחת מהשנייה. והרי שני התרגומים. בשניהם מתמרמר המחור על זכויות היתר של הפשפש.

המתרגמת

הפשפש (1)

הביטי בפשפש ותני נא לבבך,
 בענין פעוט נוגע סרובך.
 תחלה עקץ אותי, כעת עוקץ אותך,
 בו נמסך דמי בזה הדם שלך;
 ופה, הרי ברור, איננו כלל חולקין,
 בלי שום חטא, בושה או בתוק בתולין.
 חף מחזור, הפשפש מתענג,
 משני דמים הוא תוסס, מתפנק,
 ואנו, מה חבל, רק נתאפק.

אל נא תלכי; בפשפש חיים שלשתנו
 מעט־קט יותר, כן, מנשואינו.
 הפשפש הוא את ואני - אכן, שנינו,
 ערש כלולות, מקדש כלולותינו.
 הורים דברו, רטנו; גם את. אך נמזגנו;
 בדלת אמות המעוף נקלטנו.
 עלולה את, בקטל החרק;
 לרצוח חיי, עצמך - עוד דרג
 בחלול של השם. תלת־חטא־הרג.

מאז עולם את אכזרית, אשת־פתאם.
 ארגמן צפרניך - דם הוא? או תם?
 איה תהי ישות הפשפש? האשם?
 בתוך הטפה ממך ינק, רק שם.
 אולם נצחת. אמרת: לא, אין עתה תחושה,
 כה או בי אין שמץ של חלשה.
 אמת, ראי איך פחדים מכזבים:
 יאבד כבודך בכניעת אהבים?
 הן מת הפשפש ואת בחיים.

הפשפש (2)

הביטי בפשפש ותראי לך לבר,
 את ה"לא" שאמרת - שימי בצד.
 קדם עקץ אותי ואז אותך, מיד.
 בפשפש - הדם של שנינו אחר;
 ככה בלי שום בושה, חטא או כל שאלה -
 ואת ממשכה לך להיות בתולה.
 פטור חזור - הפשפש מתענג,
 על שני דמים הוא תוסס, מתפנק,
 ואנחנו, חבל, רק נתאפק.

אל תלכי, כי בפשפש חיים שלשתנו,
 מעט יותר, כן, מנשואינו.
 הפשפש הוא את ואני - נכון, שנינו,
 מטת חתנה, מקדש כלולותינו.
 הוריי דברו, רטנו. גם את. לא עזר.
 הפשפש עף, התאחדנו, הוא חזר.
 זהירות, אם את הפשפש הרגת
 כאלו אותך ואותי את רצחת -
 שלשה חטאי־הרג בבת אחת.

היית רעה וגם כעת. הכל - פתאם.
 האדמת צפרניך, בדם התם?
 איפה נמצאת אשמת הפשפש? איפה האשם?
 בתוך הטפה ממך ינק, רק שם.
 אך נצחת. אמרת: כלום אני לא מרגישה,
 וכך או בי לא רואים שום חלשה.
 בעצם צדקת, פחדים משקרם.
 אין כל כבוד בכניעה ליצרים
 כי מת הפשפש ואת בחיים.